

لیکۆئینهوه له سهرفهرموودهکانی نیوهی شهعبان (شهوبه رات)

[کردی - کوردی - kurdish]

ئامادهکردنی : تاریق مهلا تاهیر

سه رچاوه: سایتی دهنگی ئیسلام

www.dangiislam.org

پیداچونهوهی: پشتیوان سابیر عزیز

۲۰۰۹ - ۱۴۳۰

islamhouse.com

(تحقيق الأحاديث المتعلقة بنصف شعبان)

« باللغة الكوردية »

إعداد : طارق ملا طاهر
المصدر: موقع صوت الإسلام
www.dangiislam.org

مراجعة: بشتيوان صابر عزيز

٢٠٠٩ - ١٤٣٠

islamhouse.com

لیکۆلینهوه له سه ر فهرموودهکانی نیوهی شهعبان

(شهوبه رات)

شهوی نیوهی شهعبان که له ناو گهلی کوردا به شهوی (شهوبه رات) به ناویانگه چهند فهرموودهیهکی پیغه مبهری دهبرهاری گه ورهیی ئهم شهوهدا هاتوو، جا ئیمه لهو بابتهدا دهمانهوی بو خۆینه رانی بهریز لیکۆلینهوهک بکهین و بزانیین پلهی ئهو فهرموودانه له چ ئاستیکدانه؟ ئایا راست و سه حیح، یانیش لاوازن، یانیش هه ئبه ستراو؟ وه ئایا دروسته موسلمانان ئهم شهوه زیندوو بکه نه وه به شهونویژو خوا په رستی و به روژیش به روژوو بین؟

سه رهتا به پشتیوانی خودا فهرموودهکان دههینینه وه و مانای دهکەین، ئینجا لیکۆلینهوهیان له سه ر دهکەین، به پالپشتی قسهی هه ندی له زانیانی ئیسلام:

(۱) فهرموودهی یه که م:

(هذه الليلة ليلة النصف من شعبان ينزل الله ليلة النصف من شعبان إلى سماء الدنيا فيغفر الله لعباده إلا لمشرك أو مشاحن)

واته: له شهوی نیوهی شهعبان خودای گه وره دیته ئاسمانی دونیا، (واته ئاسمانی یه که م)، ئینجا لهو شهوهدا خودا له به ندهکانی خۆش ده بیته، ته نها له که سیک نه بی که هاوبه شی بو خودا پهیدا کردبی، یان که سیک دژایه تی موسلمانیک بکا به بی هیج بیانویه کی شه رعی.

وه ئیمامی (الأوزاعي) (رحمهتی خوی لی بیته) ده فه رموی: ووشهی (مشاحن) لی ره دا مه به ست نه وانن که بیده چین [۱].

به لام زیاتر موشاحین له زمانی عه ره بیدا به که سیک ده گوتری که رق و کینه ی له ناو دئیدا هه بی و قسه له گه ل خه لک نه کات و دژایه تیان بکات.

ئهم فهرموودهیه سه حیح و راست نیه، ههروهکو (ابن حجر العسقلانی) (په رحمه تی خوی لی بیته) له (اللائی المطلقة) [۲] دا ده فه رموی: (هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ...) ، واته فهرمووده کی غه ریه.

وه سه نه دی فهرمووده که ش ته واو نیه، که سیکی تیدا یه به ناوی (سلیمان بن ابي کریمه) شتی له سه ره.

ههروه ها (الهیثمی) (په رحمه تی خوی لی بیته) له (مجمع الزوائد) دا ده فه رموی: (له سه نه ده که ییدا

-هشام- کوری -عبد الرحمن- ههیه که نابیناسم... (۳) .

ئهو فهرموودهیه ئهلبانی (رحمتهی خوی لیبیت) به هه ئه دا چوو له کاتیکدا که به سه حیجی له قه ئه مدا، له (سلسله الأحادیث الصحیحة) ، به لآم له هه مان سه رچاوه دا ئهلبانی باسی جیاوازی زانیان دهکات و ناماژه به وه دهکا که زۆربه یان فهرموودهکانیان به لاواز داناوه، ههروهکو دهفهرموئ: (وفي فضل لیلة نصف شعبان أحادیث متعددة وقد اختلف فیها فضعفها الأكثرون) (۴) .

(۲) فهرموودهی دووهم:

عن علي بن أبي طالب، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (إذا كانت لیلة النصف من شعبان، فقوموا لیلها و صوموا نهارها، فإن الله ينزل فیها لغروب الشمس إلى سماء الدنيا، فيقول: ألا من مستغفر لی فأغفر له ألا مسترزق فأرزقه ألا مبتلى فأعافیه ألا كذا ألا كذا، حتی یطلع الفجر) [ه] ، واته: پیغه مبهەر (درودی خوی له سه ر بیت) فهرموویه تی: که شهوی نیوهی شهعبان هات، شهوه که ی ههستنه وه به خواپه رستی و شهونویژ، رۆژه که ش به رۆژوو بن، خوی گه وره له وه شهوه دا له کاتی رۆژ ئاوا بوون دیته ئاسمانی دونیا و دهفهرموئ: که سیک ههیه داوای لیخۆشبوون بکا، تا لیبی خۆش به، که سیک ههیه داوای رۆزی و رزق بکا، تا رۆزی بدهم، که سیک ههیه تووشی نه خۆشی و ناخۆشی بووبی، تا له سه ری لایبه م و چاکی بکه مه وه، تا به یانی ده دا ئه مه هه ر به رده وام ده بییت .

ئه مه ش فهرمووده کی سه حیج نیه، سه نه ده که ی لاوازه، چونکه له سه نه ده که ی (ابن یسرة) ههیه که ناوی (أبو بکر بن عبد الله بن محمد بن أبي یسرة) یه، ئیما می ئه حمده ی کوری هه نبه ل و ئین موعین (رحمتهی خویان لیبیت) ده باره ی ده فهرموون: (یضع الحدیث) ، واته: فهرمووده ی هه ئه سترای داده نا (۶) .

وه ئهلبانی ش له (سلسله الأحادیث الضعیفة) ، ئهو فهرمووده ی نهک به لاواز داناوه، به ئکو به هه ئه سترای داناوه و ده ئی: (موضوع السند) (۷) .

(۳) فهرمووده ی سی یه م:

ده باره ی نویژی شهوی شهعبان که (۱۰۰) سه د رکعات بکه ی، له هه ر دوو رکعات سه لام بده یه وه و له رکعاتی یه که م له دوا ی سوره تی فاتیه (۱۱) یازده جار قل هو الله أحد بخوینی، وه ئه گه ر هه ز بکه ی (۱۰) ده رکعات بکه ی و له هه ر رکعاتیک له دوا ی سوره تی فاتیه (۱۰۰) جار قل هو الله أحد بخوینی.

ئه مه ش هیج فهرمووده کی سه حیجی پیغه مبه ری له سه ر نیه، به ئکو هه ئه سترایه و فهرمووده نیه، ههروهکو ئیما می شه وکانی (رحمتهی خوی لیبیت) ده فهرموئ: (وقال فی المختصر: حدیث صلاة نصف شعبان باطل...) (۸) ، واته: فهرمووده ی نویژی شهوی نیوهی شهعبان باتیله، ئینجا ده فهرموئ: (وقال فی اللالی: مائة رکعة فی نصف شعبان بالإخلاص عشر مرات مع طول فضله للدیلمی وغیره

موضوع وجمهور رواته فی الطرق الثلاث مجاهیل وضعفاء، قال: واثنی عشرة رکعة بالإخلاص ثلاثین مرة موضوع وأربع عشرة رکعة موضوع وقد اغتر بهذا الحديث جماعة من الفقهاء كصاحب الإحياء وغيره وكذا من المفسرين وقد رويت صلاة هذه الليلة أعني ليلة النصف من شعبان على أنحاء مختلفة كلها باطلة موضوعة... (٩) ، واته: له پهرتووکى (اللالی) دا دهربارهی چوئیهتی نوئیژی شهوی نیوهی شهعبان که سه د رکعات بکهی و ده جاریش سورتهی (اخلاص) بخوئینی، یان به شیوازهکانی تر، هه لبهستراوه و فهرموودهی پیغه مبهه ر نیه، وه هه موو نهو راویانهی که ریوایه تیان کردوو به هه موو ریگایه کانیه وه نه زانراون و جیی باوه ر پیگراو نین، به لام هه ندی له شرع زانان بهم فهرموودهیه هه ر خه له تاون، له وانه خاوه نی پهرتووکى [الإحياء] ، که مه بهستی ئیمامی غه زالیه (رحمه تی خواى لیبیت) و هه ندیکیش له تویره رهوانی قورئان پشتیان بهم فهرمووده هه لبهستراوه بهستوو، که له راستیدا نوئیژی نیوهی شهعبان به چهند ریگایه ک ریوایه ت کراوه، به لام هه موویان یان باتین یانیش هه لبهستراو.

هه روهها خاوه نی پهرتووکى (کشف الخفا) (١٠) ، فهرموودهی نوئیژی نیوهی شهعبانی به بی بنه ما دناوه.

(٤) فهرموودهی چوارهم:

(روي عن الحسن أنه قال: حدثني ثلاثون من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم أن من صلى هذه الصلاة في هذه الليلة نظر الله إليه سبعين نظرة وقضى له بكل نظرة سبعين حاجة أدناها المغفرة) (١١) ، واته: هه ر که سیک لهو شهوه دا نهو نویره بکات، یانی نوئیژی شهوی نیوهی شهعبان، خودای کهوره هه قتا جار سهیری دهکا، وه به هه ر سهیرکردنیک هه قتا کاری بو جیبه جی دهکات، له هه موویان که متر نهوهیه لیی خویش دهبییت.

نهم فهرموودهیه (حافظ العراقي) (رحمه تی خواى لیبیت) ده فهرموی: (هه لبهستراوه) (١٢) ، واته درویه به زمانی پیغه مبهه ر کراوه.

(٥) فهرموودهی پینجه م:

(خمس لیل لا ترد فیهن الدعوة: أول ليلة من رجب وليلة النصف من شعبان وليلة الجمعة وليلة الفطر وليلة النحر) (١٣) . واته: (٥) پینج شهو هه نه دوعاو نزا تییدا گیرا دهبییت و رهد نا کریتته وه، یه کهم شهوی مانگی ره جهب، شهوی نیوهی شهعبان، شهوی جومعه، شهوی چهژنی رهمه زان، شهوی جهژنی قوربان.

نهم فهرموودهیه ش هه لبهستراوه، هه روهکو نه لبانی روونی کردوته وه له (السلسلة الضعيفة) .

(۶) فهرموودهی شه شه م:

... اما تدرین ما هذه الليلة؟ هذه ليلة النصف من شعبان إن لله عز وجل في هذه الليلة عتقاء من النار بعدد شعر غنم كلب... (۱۴) ، واته: پیغمبر (درودی خوی له سهر بیئت) به دایکی پروادارن خاتوو (عائیشه) (رهزای خودای لیبیئت) ده فهرموی: نایا نازانی نهم شه و چ شه ویکه؟، نهوه شهوی نیوهی شه عبانه که خوی گه وره لهم شه وهدا زور کهس نازاد دهکا له ناگری دوزخ و دهیانباته به ههشت به نه نندازی ژمارهی مووی مهرو مالآت له گوناح و تاوانهکانی بهندهکانی خوش ده بیئت...، مهگر کهسانیک که به بهردهوامی عهرهق بخون و نهوانهی که زور نازاری دایک و باوکیان ددهن و نهوانهی که به بهردهوامی زیناو داوین پیسی دهکن و تهوبه ناکه ن....

نهم فهرموودهیهش بهو ریگیاهی که هاتوو سه حیج نیه، له سه نه ده که شی (سعید) کوری (عبد الکریم) ی تیدایه که مهتروکه، واته بایه خی پینه دراوه، وه نه لبانیش به فهرموودهکی زور بیهیزی دناوه.

(۷) فهرموودهی جه وته م:

وأخرجوا من طريق مروان بن سالم عن بن كردوس عن أبيه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (من أحيا ليلتي العيد وليلة النصف من شعبان لم يمته قلبه يوم تموت القلوب) (۱۵)، واته: ههر کهسیک شهوی جهژنی ره مهزان و قوربان و شهوی نیوهی شه عبان زیندوو بکاته وه و خواپه رستی بکا، نهوه دئی نامری لهو کاتهی که دلهکانی خه لک ده مری.

نهمهش فهرموودهکی سه حیج نیه، ههروهکو (ابن حجر العسقلانی) (رهحه تی خوی لیبیئت) ده فهرموی: له سه نه ده که هی (مروان) ههیه که تاوانبار کراوه به درؤ (۱۶) .

(ابن تیمیة) (رهحه تی خوی لیبیئت) ده فهرموی: (ليلة نصف شعبان روي في فضلها من الأخبار والآثار ما يقتضي أنها مفضلة ومن السلف من خصها بالصلاة فيها وصوم شعبان جاءت فيه أخبار صحيحة أما صوم يوم نصفه مفردا فلا أصل له بل يكره، قال وكذا اتخاذه موسما تصنع فيه الأطعمة والحلوى وتظهر فيه الزينة وهو من المواسم المحدثة المبتدعة التي لا أصل لها) . واته: (شهوی نیوهی شه عبان هه نديک فهرمووده و ناسار ده بارهی هاتوون، که وا دهرده که وی شه ویکي گه وره بی، وه هه نديک له زانیانی سه لهف تاییه تیان کردوو به نوژکردن، وه روژوو گرتن له مانگی شه عبان چهند فهرموودهیهکی سه حیجی پیغمبره ی -درودی خوی له سهر بیئت- ده بارهی هاتوو، به لام ده بارهی روژوو گرتن به تنها له نیوهی شه عبان (شه و به رات)، هیج بنه مایه کی راستی نیه، به لکو مه کروهه و باش نیه به روژوو بی، ههروهها باش نیه و ناپه سنده نهم شه وه بکه یه جهژن و ناهه ننگیران و یادکردنه وه، خواردن و شیرنه مهنی بهم بوئنه وه دروست بکه ی، و جوانکاری ده ریخی، که نهمه یادکردنه وه یه کی بیدعه یه و هیج بنه مای نیه) .

وه نیمای شه وکانی (رهحه تی خوی لیبیئت) له (الفوائد المجموعة) ، دا ده فهرموی: (ده بارهی

شهوې نيوې شهعبان هيچ فهرموودهكي سهحيح نه هاتووه و راويه كانيش هه موويان نه زانراون (١٧) .
 وه (ابن دحية) (رحمه تي خواي ليبييت) ده فهرموئ: (لم يصح في ليلة نصف شعبان شيء ولا نطق
 بالصلاة فيها ذو صدق من الرواة وما أحدثه إلا متلاعب بالشريعة المحمدية راغب في زي المجوسية)
 (١٨) . واته: (ده رباري شهوي نيوې شهعبان هيچ فهرمووده يه كي سهحيح نه هاتووه، وه هيچ كه سيكي
 راستگو له راويه كان نه فهرموودانه ي نه گيپراووته وه كه باس له نوئژ و خواپه رستي بكا له شهوه،
 مه گهر كه سانيك نه بئ كه گالته و ياري به ناييني موحه مه هه بكن و بيان هوئ وه كو ناگر په رسته كان
 بكن) .

جا ئيمه ليړه دا خوئنه راني به ريز و هه موو كه سيك ناگادار ده كه ينه وه، كه نهو جوړه كه سانه ي
 يادي نه شهوه ده كه نه وه ئيمه نايان كه ينه ناگر په رست و دوور له دين، به لكو ده ئيئ: نه شهوه
 كه سانه موئلان و ده يانه هوئ خودا له خو رازي بكن، به لام تووشي هه له بووينه پيوسته به شيوه كي
 جوان بويان روون بكه ينه وه و ناگاداريان بكه ينه وه كه فهرمووده كان لاوازو هه تبه ستراون و كاريان پي
 ناكري، وه (ابن دحية) ش نابا بهم شيوه تونده يه موئلانان به ناگر په رست بچوئيئ.

ئينجا نه وه ماوه بلئين كه هه ندي كه س ده رباري كه وري شهوي نيوې شهعبان نه نايه پيروزه
 به به لگه ده يئنه وه له سوره تي دوخان كه ده فهرموئ: انا أنزلناه في ليلة مباركة انا كنا منذرين *
 فيها يفرق كل أمر حكيم * أمراً من عندنا انا كنا مرسلين [١٩] ، واته: ئيمه نهو قورئانه مان له
 شهويكي پر له پيت و پيروژ نارووته خواره وه، وه بو شهوي ناگاداريان بكه ينه وه و بيان ترسيئنه له
 سزاي دوژه خ، وه هه ر لهو شهوه دا هه موو كاريك جيا ده كريتته وه و ناگوړي، نه وه ش به نه مرو فهرماني
 ئيمه يه، وه ئيمه پيغه مبه ريان بو ده نيئرين تا نايه ته كاني خودايان بو بخوئنيته وه.

جا ده ئيئ: (في ليلة مباركة) مه به ست شهوي نيوې شهعبانه، به لام له راستيدا نه مه قسه كي
 بيهيژه، زوربه ي زانايان له سه ر نه وهن كه مه به ست پي شهوي قه دره (ليلة القدر)، نهك شهوي نيوې
 شهعبان.

(ابن كثير) (رحمه تي خواي ليبييت) ده فهرموئ: (هه ر كه سيك بلئ: نه نايه ته مه به ست پي
 شهوي نيوې شهعبانه، وه كو له (عكرمة) ي ريوايه ت كراوه، نه وه قسه كي دوور ده كات و ده قي قورئان
 ناماژه به وه ده كا كه قورئان له مانگي رهمه زان هاتوته خوار له شهوي قه در، نهك شهوي نيوې
 شهعبان) (٢٠) .

به ئي / قورئان به ناشكرا ده فهرموئ: شهر رمضان الذي أنزل فيه القرآن ... [٢١] ، واته:
 مانگي رهمه زان نهو مانگه يه كه قورئاني تي دا ره وانكراوه.

وه له مانگي رهمه زانيش قورئان دابه زاندي تايه ت كرووه به شهوي قه در (ليلة القدر) وهك
 ده فهرموئ: انا أنزلناه في ليلة القدر ... (٢٢) .

كه واته: نهو نايه ته ي سوره تي دوخان انا أنزلناه في ليلة مباركة مه به ست شهوي قه در، نهك
 شهوي نيوې شهعبان.

پوختهی قسان و ئاکامه‌کانی ئەم ئیکۆئینه‌وه :

دەرباری گەورەیی شەوی نیوهی شەعبان هیچ فەرمووده‌کی سه‌حیحی پێغه‌مبەر نیه، بە‌ئێوە فەرمووده‌کان هەندیکیان زۆر لاوازن، هەندیکیشیان هەتبه‌ستراون بە دەم پێغه‌مبەر (درودی خۆی ئەسەر بیّت)، بۆیه هەق نیه هەندی له ووتار بیژەکان و مامۆستاکان هانی خە‌ئک بدەن بۆ ئەوهی ئەم شەوه زیندوو بکە‌ن‌وه بە خۆپەرستی و بە رۆژیش بە رۆژوو بن، چونکه وه‌کو روونمان کرد‌وه هیچ فەرمووده‌کی سه‌حیح نیه ئەم باره‌وه.

بە‌لام ئەوهی که پێویسته بگوتری دەرباری رۆژوو گرتن ئەوهیه، رۆژی نیوهی شەعبان دروسته به رۆژوو ببی له چە‌ند حاله‌تیکدا:

۱. ئەگەر که‌سیک عاده‌ت و نهریتی وابی وه‌کو زیندوو کرد‌نه‌وهی سوننه‌تیکی پێغه‌مبەر (درودی خۆی ئەسەر بیّت) دووشەم و پێنج شەمان بە رۆژوو بن، رۆژی نیوهی شەعبانیش بکە‌وێته رۆژی پێنج شەمه، ئەوا دروسته رۆژی نیوهی شەعبان بە رۆژوو بیّت.

۲. دروسته بۆ که‌سیک که نهریتی وابی له هەموو مانگیک (۳) سی رۆژان بە رۆژوو بن، (۱۳)، (۱۴)، (۱۵) وه‌کو سوننه‌تیکی پێغه‌مبەر، که پێی ده‌گوتری: (أیام البیض) ، ئەوا دروسته رۆژی پانزەی شەعبانیش بە رۆژوو بیّت.

۳. ئەگەر که‌سیک نهریتی وا بی رۆژەک نا رۆژەک بە رۆژوو بیّت، پێش نیوهی شەعبانیش بە رۆژوو نە‌بووبی، ئەوا دروسته بۆی رۆژی نیوهی شەعبان بە رۆژوو بیّت.

۴. راسته دەرباری گەورەیی مانگی شەعبان بە گشتی و بە رۆژبوون تییدا چە‌ند فەرمووده‌کی سه‌حیحی پێغه‌مبەر هه‌یه که له بوخاری و موسلم و له سه‌حیحە‌کانی تریشدا هات‌وه، که پێغه‌مبەری خودا زۆر به رۆژوو بووه له‌و مانگە‌دا، دیاره قسه‌ی ئی‌مه ئەسەر ئەمه نیه، بە‌ئێوە دەرباری شەوو رۆژەکی تایبەته که نیوهی شەعبانه.

که‌واته: ئەوهی که مه‌کروهو ناپه‌سند و بیدعه‌یه، ئەوهیه رۆژی نیوهی شەعبان بە تە‌نها به رۆژوو بیّت، شەوه‌کش تایبەت بکە‌ی به خۆپەرستی و شە‌ونویژ و خواردن دروست بکە‌ی و ئاهه‌نگ بگێری و هەموو سائیک بیکه‌یه یاد‌وه‌ری.

په راویزه کان

- (۱) بروانه: شرح سنن ابن ماجه: المؤلف: السيوطي، عبد الغني، فخر الحسن الدهلوي، الناشر: قديمي كتب خانه - كراتشي :- ۱/۱۰۰.
- (۲) بروانه: الأمالي المطلقة: للإمام أحمد بن حجر العسقلاني، المكتب الإسلامي - بيروت، الطبعة الأولى، ۱۴۱۶هـ - ۱۹۹۵م، تحقيق: حمدي عبد المجيد السلفي: ۱/۱۲۱.
- (۳) بروانه: مجمع الزوائد ومنبع الفوائد: للإمام نور الدين علي بن أبي بكر الهيثمي، دار الفكر - بيروت، ۱۴۱۲هـ: ۱۲۶/۸، [۱۲۹۵۸، ۱۲۹۵۹، ۱۲۸۶۰، ۱۲۸۶۱].
- (۴) بروانه: [السلسلة الصحيحة: للألباني، مكتبة المعارف - الرياض :- ۳/۱۳۵، [۱۱۴۴].
- (۵) رواه ابن ماجه ۱/۴۴۴، [۱۳۸۸].
- (۶) بروانه: [سنن ابن ماجه: للإمام أبي عبد الله محمد بن يزيد القزويني، دار الفكر - بيروت، تحقيق: محمد فؤاد عبد الباقي، مع الكتاب: تعليق محمد فؤاد عبد الباقي، والأحاديث مذيلة بأحكام الألباني عليها: ۱/۴۴۴، [۱۳۸۸].
- (۷) [السلسلة الضعيفة: للألباني، مكتبة المعارف - الرياض :- ۵/۱۵۴، [۲۱۳۲].
- (۸) بروانه: [الفوائد المجموعة في الأحاديث الموضوعة: للإمام محمد بن علي بن محمد الشوكاني، المكتب الإسلامي - بيروت، ط ۳، ۱۴۰۷هـ، تحقيق: عبد الرحمن يحيى المعلمي: ۵۱/۱.
- (۹) هه مان شهرچاوه: الفوائد المجموعة في الأحاديث الموضوعة: ۵۱/۱.
- (۱۰) بروانه: [كشف الخفا للعجلوني: ۲/۲۳۳۷].
- (۱۱) إحياء علوم الدين: للإمام أبي حامد الغزالي، [ت ۵۰۵هـ]، وبذيله كتاب المغني عن الأسفار في تخريج ما في الإحياء من الأخبار: للعلامة زين الدين أبي الفضل عبد الرحيم بن الحسين العراقي [ت ۸۰۶هـ]، ضبط نصه وخرج أحاديثه د/محمد محمد تامر، دار الآفاق العربية - القاهرة، ط ۱، ۲۰۰۴م: ۱/۲۷۷.
- (۱۲) هه مان سه رچاوه [إحياء علوم الدين: ۱/۲۷۷].
- (۱۳) [السلسلة الضعيفة: للألباني ۳/۶۴۹، [۱۴۵۲، ۵۲۲].
- (۱۴) رواه البيهقي في شعب الإيمان ۳/۳۸۲، [۳۸۳۵]، العلل المتناهية ۲/۵۵۹، ضعيف الترغيب والترهيب ۱/۱۵۶، [۶۲۰، ۶۲۲، ۱۲۴۷، ۱۵۰۱، ۱۶۵۱]، الترغيب والترهيب ۲/۷۳، [۱۵۴۶، ۱۵۴۷، ۱۵۴۸، ۳۱۰۳، ۳۸۲۵، ۴۱۹۰، ۴۱۹۱].

- (١٥) برّوانه: [العلل المتناهية: ٥٥٩/٢]، ههروهها [تذكرة الموضوعات: لابن الجوزي ٣١٢/١، ههروهها [ضعيف الترغيب والترهيب: للألباني ١٥/٢، [١٢٤٧].
- (١٦) برّوانه: [الإصابة في تمييز الصحابة: للإمام أبي الفضل أحمد بن علي بن حجر العسقلاني، دار الجيل - بيروت، ط ١، ١٤١٢هـ، تحقيق: علي محمد البجاوي: ٥٨٠/٥، [٧٣٩٨].
- (١٧) برّوانه: [الفوائد المجموعة للشوكاني: ٥١/١].
- (١٨) برّوانه: [فيض القدير شرح الجامع الصغير: للإمام عبد الرؤوف المناوي، المكتبة التجارية الكبرى - مصر، ط ١، ١٣٥٦هـ، مع الكتاب: تعليقات يسيرة لماجيد الحموي: ٣١٦/٢].
- (١٩) {سورة الدخان: الآية ٥.٣}.
- (٢٠) برّوانه: تفسير القرآن العظيم: للإمام الحافظ عماد الدين أبي الفداء إسماعيل بن كثير القرشي الدمشقي [٧٧٤-٧٠٠هـ]، متضمنة تحقيقات العلامة محمد ناصر الدين الألباني، خرج أحاديثه: محمود بن الجميل، وليد بن محمد بن سلامة، خالد بن محمد بن عثمان، ط ١، ١٤٢٥هـ - ٢٠٠٤م، مكتبة الصفا - القاهرة -: ١٦٣/٧.
- (٢١) سورة البقرة: الآية ١٨٥.
- (٢٢) سورة القدر: ١.